

Fra Freuds fornuft til Lacans skematisme.¹

Roberto Matta : *Abrir el cubo y encontrar la vida*. 1969

Den møbiske vekselvirkning der sammenfiltrer hvad Freud kaldte « psykoanalysens forudsætninger » med « tomheden » (altså signifikansens grundbetingelse), organiserer også psykoanalysens politik. Dette har konsekvenser for hvordan vi skal forstå 'teori' og 'praksis' siden opdagelsen af det ubevidste.

En gensidig og synkronisk vekselvirkning forbinder teori og praksis. Freud anser det som et væsentligt forhold, som må tages i betragtning i begribelsen af det analytiske virke, fordi denne vekselvirkning er alt i alt den eneste mulige ekstensionelle videreførelse af psykoanalysen. 'Uddannelsen' sker altså i og med denne vekselvirkning, for hvad Lacan med rette kalder "psykoanalysen i intension" er egentlig ikke andet end psykoanalysen i akt.

Denne intensionalitet er ganske vist til stede i *kuren*. Men den er også virksom andre steder. Inden for rammerne af den analytiske erfaring finder vi den i hvert fald også i *la passe* og i *kartellet*.

---

¹ Udvidet gengivelse af argumentet til den Psykoanalytiske Biennale i Marseille den 4., 5. og 6. juni 2022 under titlen *De la praxis de la théorie à la pratique de la psychanalyse — et inversement*.

Disse tre arbejdsammenhænge udgør psykoanalysens praktiske fundament og er med til at definere dens videreførelse som 'praksis' og 'teori'. Praksis og teori som altså hænger sammen på møbisk vis og som ikke er til at 'skille ad' (lige så lidt som den driftsmæssige *Entmischung* tåler det uden videre) uden at signifikant-relationen, der forener dem, går i stykker. 'Forener dem' er nok en dårlig formulering, da den henleder opfattelsen i retning af den gængse forestilling om, at 'teori' og 'praksis' er to forskellige ting, som altså 'mødes' på mere eller mindre heldig vis takket været en passende *adaequatio*. En opfattelse som analytisk virke netop må imødegå ved at forklare hvordan disse to sider 'i virkeligheden' er to ekstensionelle måder, som libido-funktionen giver sig til kende på.

*

I den forbindelse må vi derfor tage til os, at mange af psykoanalysens begreber er *spekulative* (Freud). Uden at vi dog af den grund skal fare i flint og bukke under for selvbekendelse. For det gælder snarere om at kunne skelne mellem hvad der er spekulativt, hvad der er mytisk, hvad der er realistisk, osv. Det var, når alt kommer til alt, hvad Freud tildelte metapsykologien som opgave, i sin konceptualisering.

Lacan gør da opmærksom på at lige så vel logikken, som topologien —og i høj grad poetikken— bidrager til afklaringen af både psykoanalysens behændighed, og dens arbejdshypoteser. Det er rigtigt nok at både Freud og Lacan ytrede i den forbindelse et ønske om at få psykoanalysen væk fra 'verdensanskuelserne', men vi må efterhånden se i øjnene, at man ikke slipper af med dem per automatik og som en viljesbeslutning, da de også er et diskursivt anliggende. Man kan nemlig ikke bare holde op med at have en opfattelse af tingene (*Auffassung* træder ganske vist i dette tilfælde i stedet for *Anschauung*, men det betyder selv sagt ikke at intuitionen ikke er der alligevel).

Følgelig bliver spørgsmålet om de mulighedsbetingelser der skal til for at erfaringen kan formidles, ganske relevant. Det er selve kernen i 'uddannelsesspørgsmålet' i psykoanalysen. For her kan man ikke redegøre for det udførte arbejde (man kan ikke *rendre compte de la pratique* som Lacan kaldte det) ved blot at reducere det til en skinbarlig faktualitet ('cases' som såkaldt 'empirisk evidens') eller som godtgørelse for håndhævelsen af proceduremæssige rutiner (overholdelse af den legendariske 'regelrette analyse' og dens 'foreskrifter'). Begge dele er simpelthen misledende i deres udgangspunkt og på sigt ødelæggende for subjektet og psykoanalysens hensigter.

*

For ved 'Uddannelsesspørgsmålet' kan man ikke se bort fra at i psykoanalysen har man med selve *signifikant-relationen* at bestille og at 'den analytiske erfaring' derfor

allerede i sig selv er en tydning af den. Analytikeren kan derfor ikke se bort fra at vedkommende selv er en del af erfaringen — ja, ligefrem forårsager den — hvorfor hun ikke kan forholde sig til hvad denne erfaringen frembringer, på en udvendig måde: som var det en eksperimental *setting*. Den svævende opmærksomhed er ganske enkelt ikke neutral, men i sig selv en intervention, som analytikeren da må tage ansvar for.

Derfor nødvendigheden af at få præciseret det specifikke ved analytikerens modtagelse af en ytring (til forskel fra for eksempel at gøre det som præst, psykolog, dommer, psykiater eller andet). Hvilket ikke er uafhængigt af de teorier der nødvendigvis er til stede og organiserer enhver praksis.

Både med hensyn til de eksplicite, bevidst formulerede teorier (begrebsligt eller ideologisk baserede opfattelsessystemer) man begrunder eller forklarer verden med, men også de implicite ('ubevidste') formuleringer, som er teorier der har en endnu stærkere indvirkning i vores anskuelser.

For hvad Freud opdagede var nemlig betydningen af de ubevidste 'forestillingskomplekser', som han kalder dem, det vil sige teorier som den enkelte må producere for at give sig en plads i det vi kalder 'verden' (dvs. den Anden). At han kaldte disse forestillinger for 'seksualteorier' skyldes det forhold, at enhver teori er en erkendelsesbestræbelse og at der ikke er en stærkere erkendelsestrang end at vide hvor man kommer fra (sjovt nok især når det benægtes).

Uddannelsesspørgsmålet er som sådan et projekt der lægger sig ind over udarbejdelsen (eller udbygningen) af den enkeltes seksualteori, som, når denne stræben desuden indskrives i systematiserede procedurer, arter sig som tilpasning til de (seksual-/erkendelses-)teorier som har indvirket i produktionen af de gældende uddannelsesprogrammer. Derfor siger Lacan at enhver uddannelsesprocedure i psykoanalysen uvægerligt fremstår som *matières à fiction* (É., 482 – dvs. alibier til at dække over en magtstruktur), når netop dens binding til den Andens nydelse foreligger uberørt. Vi kan med andre ord ikke lade som om at signifikansen, dvs. signifikansrelationen (→), ikke findes, for den rækker nødvendigvis ind over enhver teoretiseren (såvel latent som manifest, for at sige det med Freud), også når den fremstår som erfaring.

*

Derfor har denne biennale sat sig for at se nærmere på erfaringsspørgsmålet i psykoanalysen. Og vil gøre det under hensyn til den materialisme som Freud har givet os til at orientere os med. Nemlig antagelsen om at den eneste videreformidling (*transmission*) der kan være tale om i psykoanalysen angår selve signifikansens (og dermed betydningens) drivfjeder: den skabende tomhed som talen ustandseligt må gøre gældende for at kunne sige noget. For i og med sin akt sætter talens funktion både i scene og i samspil (inkluderet den tvetydighed som disse termer bærer med sig), den aktive

tomhed som signifikansen næres af, og som sidenhen omsættes i den *mangel* der fører subjektet frem i verden.

Formuleret anderledes: Hvordan forbindelsen mellem psykoanalysens teori og psykoanalysens praksis anskues på —en forbindelse som i sig selv fremhæver deres uadskillelighed— er allerede et politisk valg. For måden hvorpå den enkelte analytiker i sit daglige gøremål anvender den uafgørlighed der definerer de imprædikative funktioner (samt visse prædikative objekter), der indgår i erfaringen —dette ikke uden tvetydighed heller— afgøres af det omtalte valg, som derfor ligeledes definerer vedkommendes diskursive ståsted.

*

At talens udfoldelse derved bringer imprædikativitetens sofistik i førersædet har selv sagt konsekvenser (hvorfor Lacan i den forbindelse må tale om "anti-filosofi"). Bl.a. den, at psykoanalysen dermed afgjort kommer i selskab med beslægtede praksisser, som ikke blot omfatter poesien og kunsten i almindelighed, men også —og faktisk af samme grunde— visse sproglige valg i matematikken (f.eks. kategoriteoriens sprog), logikken og topologien.

Vi gentager: valget af skematisme er ikke neutralt. Den anvendte teori til begribelse af det signifikantmæssige sammenfald som psykoanalysen har at gøre med, er også afgørende for hvordan dens praksis håndteres.

Lacan gør os derfor opmærksom på at det ikke er ligegyldig om man tager hensyn til de imprædikative forhold der er på spil i erfaringen eller ej. At psykoanalysen anerkender imprædikativitetens plads forklejner på ingen måde dens videnskabelige sigte — men det kræver selvfølgelig at man er parat til at revurdere de imprædikative definitioner og ad den vej acceptere, at der også findes imprædikative videnskaber. Dette indebærer tillige —hvilket faktisk overrasker nogle— at signifikant-problematikken i psykoanalysen må adskilles fra sprogvidenskabens tegnbegreb og *signifiant*-læren deri (hvorfor Lacan ikke kunne andet end at vende Saussure på hovedet og ligefrem tage afstand fra Roman Jakobsons antagelser derom).

*

De politiske følger af sådanne forhold bliver efterhånden også tydeligere: Psykoanalysen kan kun rette sin virke i forhold til de enkelte subjekter (og de udvekslinger, de indgår i) eller (eventuelt) små kollektive sammenhænge.

Psykoanalysen afstår fra at forholde sig til individerne som masse eller forfægte masseindvirkninger. På det punkt adskiller psykoanalysens politik sig radikalt fra det gængse politiske virke som netop funderes på en social praksis der tager udgangspunkt i mængder og klasser med alkvantoren ($\forall$) på nødvendighedens plads. Det

rejser spørgsmålet om psykoanalysens deltagelse i den sociale udveksling —thi psykoanalysen er jo også historisk betinget—, men dette er blot et yderligere aspekt af de problematikker som opdagelsen af det ubevidste må forholde sig til.

For at sige det i mere teoretiske termer: Massen, i det politiske virke, angår spørgsmålet om den Anden og den arge nydelse (*Unlust*) den forfægter helt ind i døden. Det forpligter os til at præcisere hvordan Freuds såkaldte 'dødsdrift' adskiller sig på det kraftigste herfra, og forlanger ligeledes en nærmere redegørelse for hvad 'gentagelsestvangen' står for i begribelsen af den subjektive økonomis principper. Sådant et arbejde kræver at vi fatter hvad rekursiviteten står for. For i modsætning til den gængse politiske praksis der higer efter enheden (identifikationen med et førende princip selv under påberåbelse af alsidigheden) gælder det om at holde fast ved at signifikansen kun kan opretholde sin fleksibilitet —og dermed give rum til at subjektet kan bevare forbindelsen til primærnarcissismen— i og med at netop rekursiviteten (altså 'dødsdriften') får lov til at lave sit arbejde.

Dette kan ikke ske uden at man anerkender det tomme afgørende funktion i strukturen. Heraf Lacans store interesse i de logiske forhold der udspiller sig mellem nul og et.

At give plads til sådanne problematikker er hvad den psykoanalytiske akt i høj grad går ud på. Det er et klart diskursivt anliggende. Og for at udarbejde disse forhold yderligere siden Freuds og Lacans indsats, må mulighedsbetingelserne for udfoldelse af psykoanalysens politik præciseres. Blandt andet ved at opfinde andre måder at anske og anvende bogstaverne på. Denne er for så vidt den eneste gangbare mulighed vi har, for at finde veje under de nuværende socialt, materielt og subjektivt fastlåste tilstande, vi befinder os i.

*

Alt i alt. Spørgsmålet om det vekselvirkende forhold mellem psykoanalysens teoretiske praksis og dens praktiske udøvelse er afgørende for forståelsen af psykoanalysens sande plads som disciplin i vores verden. En verden (dvs. en civilisation, en måde at tænke på, en kompleks af signifikanter — thi verden findes ikke som-sådan, men kun i kraft af de signifikanter der sættes i omløb), en verden der af diskursive årsager insisterer på at synke længere og længere ned i en morderisk tilbøjelighed som risikerer at føre samfundet, Gud-og-hver mænd udi tilintetgørelse — altså en situation hvor ikke engang er mulighed for at grave sin egen grav vil være til stede.

Fremtiden afhænger af om det lykkes for de imprædikative praksisser at lade deres viden komme i betragtning. For psykoanalysens vedkommende handler det om at opfinde måder hvorigennem dens opdagelser vedrørende skriften kan komme til

orde, således at menneskene får en mulighed for at forholde sig til deres egen tale på anden vis end hidtil. Dette forlanger en diskursiv ændring, selvfølgelig, men det kræver ikke mindst at psykoanalysen faktisk bliver i stand til at udfolde sit potentiale som ægte videnskabelig, social og politisk tildragelse.

Dertil kræves nogle psykoanalytikere der tager denne opgave på sig, hvilket er nemmere sagt end gjort da de fleste af dem for det meste er mere interesseret i deres anseelse, værdighed og illusoriske privilegier fra en svunden tid. Alt sammen imaginært, det er selvsagt, men ikke desto mindre stadig toneangivende iblandt de forestillinger man den dag i dag gør sig om psykoanalysen som 'behandling(steknik)', '(psykologisk) undersøgelse' og '(videnskabelig) forskning'.

Enhver egentlig uddannelse i analytisk regi må derfor formå at gå imod sådanne forudfattede 'meninger', som (til trods for at det er Freud selv der fandt på disse objektiveringer i forlængelse af sit ønske om at få psykoanalysen anerkendt) intet siger om den analytiske akt som sådan. Implikationerne af hvordan 'uddannelsesspørgsmålet' løses er derfor betydeligt mere omfattende end hvad en mere eller mindre lokal gesjæft —hvor nogen vil-være-psykoanalytiker—rækker til.

Hvis Freuds opdagelse bestod i at fremlægge sort på hvidt betydningen af *la chose sexuelle* i menneskets liv, måtte Lacan straks derefter konstatere at denne opdagelse er sammenfaldende med en anden kendsgerning: nemlig at kapitalismen (og den teknovidenskabelighed der støtter den), kun kan fungere ved aktivt at se bort fra *les choses de l'amour*.

Det er derfor ikke tilfældigt at psykoanalysens etiske indstilling (der er ganske ny og adskiller sig fra de forudgående) netop træder til, på et tidspunkt hvor menneskenes prædikative tilbøjelighed går ind i dens mest tilspidsede, afsubjektiverende og morderiske industrielle fase. Freuds etik har intet med en omgang velmenende føleri at gøre. Den indskærper derimod den skematisme (logik) som opdagelsen af det ubevidste (rekursiviteten) har bragt for dagen.

Hvis psykoanalysen har en grund til at eksistere i dag, er det stadig for at insistere på hvor afgørende det er, for menneskene, menneskeligheden og verden i det hele taget, at de imprædikative forhold tages i betragtning. Dertil kræves en konsekvent undergravning af den trivielle dikotomi mellem "teori" og "praksis" som vi forsæt tænker ud fra.

Osvaldo Cariola / René Lew
København – Paris
April 2022

PROGRAMME

Samedi 4 juin 2022

09h00 - Ouverture du colloque

09h15 à 10h15

René Lew :

Lettre, signifiante et discours au risque de leur fascisation

10h15 à 10h45

Discussion du texte envoyé par Sarah Schulmann

11h00 à 11h45

Jean-Charles Cordonnier :

Mais comment peut-on ne pas transgresser ?

11h45 à 12h30

Frédéric Dahan :

Fragments d'une subversion du sujet ?

14h15 à 15h00

Frank Grohmann :

Le Junktim comme symptôme

15h00 à 15h45

Emmanuel Brassat :

*Discours, écritures et pratiques de l'Autre et du neutre
après Freud*

16h00 à 16h45

Amin Hadj-Mouri :

À quoi se soumettre pour s'insoumettre ?

Dimanche 5 juin 2022

09h00 à 09h45

Jeanne Lafont :

*La chaîne à 6, ses « sources »
... et la question de la pratique sociale*

09h45 à 10h30

Sandrine Aumercier :

Ma question est-elle d'intérêt général ?

10h45 à 11h30

Philippe Chaillou :

Aurait-il fallu juger Œdipe ?

11h30 à 12h15

Florence Sztergbaum :

La cause et le désir

14h15 à 15h00

Pierre Pitigliano :

L'amour intellectuel de la parole

15h00 à 15h45

Augustin Giovannoni :

*Interpréter le mal-être du sujet contemporain.
La question du sujet de Jacques Lacan à René Lew*

16h00 à 16h45

Touria Mignotte :

*Penser les « fantasmes originaires » chez Freud
en terme de dynamiques d'« extension de la criticité »*

Lundi 6 juin 2022

09h00 à 09h45

Bernard Hubert :

Artaud et la sortie de la psychose

09h45 à 10h30

Oswaldo Cariola :

Raison freudienne, science lewienne

10h45 à 11h30

Pierre Smet :

Pratique, théorie & co.

11h30 à 12h15

Abdou Belkacem :

L'amour de la lettre

14h15 à 15h00

Nestor Braunstein :

(Titre à préciser)

15h00 à 15h45

René Lew :

« Tirer un dire autre du texte »

**De la praxis de la théorie
à la pratique de la psychanalyse
— et inversement.**

Marseille, Pentecôte 2022
(4-5-6 juin 2022)

Au Couvent Saint-Lazare
35 rue Edmond-Rostand,
(6e arrondissement)